

כשהוא רחב ארבעה, אלא רק לענין החומרא המבוארת ברמ"א שלא לתלות כלל חוץ לארבעה).
 שו"ר שהגרשו"א (בחי'דושי כת"י, הובא בהליכות שלמה ז, כא) נסתפק בדבר ולא הכריע. [ולמעשה היה עומד
 ומשגיח בסוכתו שלא ישתלשלו הקישוטים למטה מג' (?) טפחים. ובשנים המאוחרות לא הניח שיתלו
 נוי על הסכך כלל].

'אגנינהו רב נחמן בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים...'. יש מי שאומר להוכיח מכאן
 שהמאכיל לחברו דבר שהוא מותר לפי דעתו של המאכיל, גם אם לפי דעתו של חברו הדבר אסור, אין
 בזה משום 'לפני עור לא תתן מכשול' – שלכן לא נמנע רב נחמן להושיבם בסוכה שהיא פסולה לפי
 דעתם.

ונראה לי שכאן דוקא מותר, מפני שהאיסור ניכר לחברו, והרי יכול להימנע אם ירצה, אבל כשאין
 הדבר ניכר – לא (ריטב"א. וכן הביא בשם מורו – הוא הרא"ה).

ואף באיסור דרבנן, אין להכשיל אדם אחר אם אינו יודע הדבר, גם אם לדעתו של המכשיל הדבר מותר. כן יש להוכיח מחולין
 קיא: וכמוש"כ באור-שמח הל' גירושין א, יו. וע"ע פרי חדש או"ח תצו, הנהגות איסור והתר כג; זכר יצחק סה, ב ובמובא בחולין
 קיא:

*

'סיככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצוירין ותלה בה אגוזין שקדים....' אפילו שיחתן
 של תלמידי חכמים הוא תלמוד, דמכאן נראה שהיה מנהגם כן, לחבב מצות הסוכה וליפותה
 בקרמין וסדינין ולתלות בה פירות חשובין. על כן ראוי לעשות כן, וכל המרבה הרי זה משובח'
 (של"ה מסכת סוכה ה).

א. בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה מד) נקט שינוי סוכה' הוא רק בדברים שרגילים לקשט בהם את הבית. או
 אפילו מיני פירות, כי בסוכה שעיקרה לאכילה יש להחשיב זאת כעיסור. וכן בדברים שאין מקשטים בהם הבית
 מפני שאינם מתקיימים לזמן רב – בסוכה שהיא עשויה לשבעה ימים, מקשטים. אבל דברים המתקיימים שאין
 רגילים לקשט בהם הבית – אין זה עיקר 'נוי סוכה', ומ"מ יש בזה נוי מצוה בעלמא. וצדד להסתפק שמא אותם
 דברים לא נאסרו מליהנות מהם ואולי אין ביזוי מצוה בהסרתם כיון שאינם שייכים לסוכה.

וכן בשו"ת שלמת חיים (להגר"ח זוננפלד. שעה) מובא שמי שאינו נוהג בביתו לתלות תמונות של צדיקים
 וגדולים, אין בתליית התמונות בסוכה משום הידור מצוה. יצוין שהגרש"ז אויערבך היו תלויים בסוכתו תמונות
 כאלו, הגם שבביתו לא היו תלויות תמונות של דיוקנאות אנשים כלל (כן מובא בהליכות שלמה).

ב. על הענין המיוחד של נוי סוכה יותר מהידור בשאר מצוות – ע' נאות דשא (סוכטשוב. ח"א לקוטים עמ' רלו);
 שפת אמת (שבת כב: על תד"ה אבוהון); משאת משה (לגר"מ חברוני. מוסר יט); קובץ מוריה (אלול תש"מ אלול
 תשמ"א).

ווע' מנהגי מהר"ל שנקט פעמים לשון חיוב על נוי סוכהו.

דף יא

'תעשה ולא מן העשוי'. הנה ראשי פרקים וציוני מקורות לכמה מספרי פוסקים אחרונים, בשאלות
 שונות הנוגעות לדין תעשה ולא מן העשוי; –

בשיטות הפוסקים לפתוח הגג תחילה ואחר כך לסכך; או"ח תרכ"ג; הר צבי כאן; שבט הלוי ח"א ד.
 בשיטות הפוסקים כשהקדים סכך לדפנות; סוס"י תרלה; שבט הלוי ח"ד נט.
 במחלוקת אחרונים כשסיכך מעל גג וריוח ביניהם, ואחר כך סילק הגג; שער הציון תרכ"ל; שבט הלוי
 ח"ד נט, י.

סוכה שנפלו דפנותיה ונשאר הסיכוך, האם כשר להעמיד שוב הדפנות ללא נענוע הסכך; הר צבי.
 האם צריך שכל הסכך ייעשה בהכשר או די בעשייה כשמשלים את הסיכוך בשיעור הכשר הסוכה; אבני
 נור או"ח תסו; שבט הלוי ח"ד נח.

מחלוקת אחרונים האם יש לפסול משום 'תעשה ולא מן העשוי' בדבר גזול שקנאו; באור הלכה (יא ד"ה
 מצמר) כף החיים (יא, כג) וערוך השלחן (יא, כב); מאסף לכל המחנות (יא, לח); חלקת יואב (ח"ב א); אפיקי ים (ח"ב לג); הר צבי;
 אבי עזרי.

וע"ע בכללות הנושא: עונג יום טוב י; דעת כהן קפב; שבט הלוי ח"ב קנד; זכרון לוי (הרד"י מן, עמ' לו).

לקט דיני 'תעשה ולא מן העשוי' בציצית – ע' יוסף דעת מנחות א קונטרס בענין ציצית פרק ג, טז.

'אמר רבי יהודה: נוהגין היינו...' ע' במצוין לעיל ב: אודות דרכו של רבי יהודה להוכיח הלכה ממעשה שארע.

(ע"ב) 'לימא כתנאי עבר וליקטן פסול...' יש לשאול על השוואת הגמרא קציצת ענפי האילן לליקוט
 ענבי ההדס, הלא בסוכה הנידון הוא האם קציצת הענפים נחשבת 'עשייה' כמו פעולת הנחת סכך, אבל
 בארבע מינים העשייה הנצרכת היא האגידה, והרי כשמלקט הענבים לא עשה כלום במעשה האיגוד,
 וכיצד נחשיב את הליקוט לתקן את האיגוד שנעשה בפסול.

ויש להוכיח מזה שגם בקציצת האילן [וכן בפסיקת חוטי הציצית] הקציצה כשלעצמה איננה 'מעשה'
 אלא הסרת הפסול בלבד, וזה שהיא מועילה לדעת רב היינו משום שעשה מעשה בתחילה במה שהדלה
 את האילן לשם סיכוך. ולפי זה יוצא שלא הכשיר רב אלא כשהדלה לשם צל, אבל אילן הגדל וסיכך
 מעצמו ובא אדם וקיצץ את ענפיו, לדעת הכל אין הקציצה נחשבת 'עשייה' (עפ"י שבט הלוי ח"ד נט, יא.
 ע"ש בהרחבה ובח"א ד).

לכאורה יש סברה לומר ששאלת 'קציצתן זוהי עשייתן' היא שאלה כללית שכל פעולה הנעשית בגוף הדבר כדי להסיר את הפסול
 שבו, שם 'עשייה' עליה ללא כל פעולה קודמת. ואף בלולב, אמנם אין פעולת ליקוט הענבים שייכת לאיגוד, מ"מ לדעת רב שם
 'מעשה' יש עליה ואין צריך מעשה אגידה דוקא אלא די בכל 'מעשה' המכשיר את המינים.

עוד היה נראה ליישב הקושיא מעיקרא, שאמנם פשט הסוגיא משמע שמדובר שמשתמש בענפים שקצץ לסיכוך, שהרי השוו
 זאת לפסיקת הציצית (וכמו שמבואר מפרש"י במשנה ד"ה או, ובתחילת הגמרא), אבל נכלל בפשט הלשון אף אופן שקצצן והסירן
 לגמרי ונשאר הסכך שעל הסוכה בלבד. והרי אופן זה דומה ממש להסרת הענבים בלולב, שבשניהם לא עשה מעשה במצוה עצמה
 אלא הסרת דבר הפסול.

'ענני כבוד היו. דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר: סוכות ממש'. יש אומרים ששתי הדעות הללו אמת;
 תחילה עשה להם סוכות ממש, ובשכר שעזבו בתיהם במצרים וישבו בסוכות ארעי ולא רגנו אחרי אלקיהם, זכו והקיפם הקב"ה
 בענני כבוד. ועוד פרשו על זו הדרך בפנים שונות. ע' חתם סופר אמור; שפת אמת סוכות תרמד, תרמו; אמרי אמת לקוטי הש"ס;
 מרומי שדה ריש המסכת; חיי אדם קמו; כף החיים תרכה, ב.
 עוד בענין זה ע' לקט שיחות מוסר לגרי"א שר, ח"ב עמ' קלג.

'מה חגיגה דבר שאינו מקבל טומאה... אף סוכה...'. יש מקשים, והלא אם עשאה לבהמה גולל לקבר מקבלת טומאה (כדלהלן כד. לדעת רבי יהודה), אם כן אף בחגיגה שייכת טומאה. יש מהאחרונים שבארו שאפילו לדעת הראשונים שהגולל מטמא לעולם, אף אם נפרד מהמת (רש"י; שו"ת הרשב"א ח"א תעו), אין הגולל דבר הטמא בעצם אלא גזרת הכתוב היא שמטמא אחרים [וכעין המובא במדרש ספרי וז"ל אודות המת עצמו. וכן יש בשיטתם"ק ב"ק עו. גבי פרת חטאת]. ואין צריך לומר לדעת הראשונים שהגולל אינו מטמא אלא בזמן הוא נתון על המת (רמב"ם הל' טומאת מת ו, ד; תוס' להלן כג. רא"ש אהלות ב, ד; תורי"ד עירובין טו) – ודאי אין זו טומאה עצמית אלא שאמרה תורה שהגולל מעביר את טומאת המת לאחרים, על כן לעולם אין הבהמה טמאה בעצם (עפ"י דובב מישרים ח"א מת. וכן מטו בשם הגר"ז על דברי הגמרא זבחים טו רע"א). וע"ע קהלות יעקב (טהרות מ) שהגולל אינו מקבל טומאה אלא טמא מחמת עצמו. ויתכן אף לפי"ז ליישב שלמדו מחגיגה דבר שאינו מקבל טומאה.

*

'באה מצות סוכה זאת ללמדנו שלא ישים אדם בטחונו בגובה ביתו וחזוקו ותקונו הטוב, ואף כי יהיה מלא מכל טוב. ואל יבטח בסיוע שום אדם אעפ"י שיהא ארון הארץ ומושל בה, אבל ישים בטחונו במי שאמר והיה העולם, כי לו לבדו היכולת והאמונה, במה שמבטיח אינו מתנחם ממנו...'

ולהעיר לאדם על זה באה מצות סוכה בזמן הזה אחר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל, כמו שנאמר באספך מגרנד ומייקבך, לפי שבזמן הזה הוא זמן בעיטה לכל, שהאוצרות מלאים כל טוב והאדם כבר נאסף לעיר ומטיח את גג ומחזיק בדק ביתו להשמר בו מזרם וממטר ומרוח ושאר פגעים, לפיכך צוה לצאת מביתו החזק ולישב בסוכות כדי שיתעורר וישים מבטחו בשם יתברך, ויתן אל לבו כי כל הטוב שהגיע אליו מן היוצא בשדה, הכל בא לו ברצון השם. ועל זה רמזו לעשותה מפסולת גורן ויקב, לזכר זה שאסף הפירות לאכול והפסולת לסכך בתנו מטר בעתו, וזכור שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת השם יתברך, ולא יבטח באשר לו.

(מנורת המאור ג, ד. א. מצוטט בשלה"ק סוף מסכת סוכה. ע"ש)

*

'רש"י כתב כי יסובבנהו – בענני כבוד. בענני כבוד הלא גם אנחנו יושבים – בסוכה! כי בסכות הושבת את בני ישראל... ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר, ואין שום נפקא מינה אם ענני כבוד אלה רוחניים היו או ג' דפנות כהלכה – בסוכה אנו יושבים בענני כבוד ממש! חכמי האמת גילו לנו, כי כל הימים הנוראים ובכל הימים הטובים בירח האיתנים ענין פנימי אחד להם: בנין רוחניותו של הכלל ישראל, באופן עמוק ונפלא מאד. אין לנו עסק בנסתרות אך שמץ דבר אלינו יגונב, כי השלב האחרון בבנין זה היא הקמת הקירות והכנסת התוכן אל בנין רוחני זה; 'הקמת הקירות' – זוהי הסוכה שהוא ית' פורס סוכת שלום עלינו ושומר עמו ישראל לעד בשמירה עילאית. זוהי השמירה המלווה את הכלל ישראל בכל הדורות לקיומו הנצחי. ועוד זאת יש בסיבוב ענני-כבוד זה, שאנו מרגישים בסיבוב עילאי זה ומתאמצים להשיג את הרומומות שלו גם בדעת ובינה. לכן אנשי העבודה יושבים בסוכה בצוותא עם שבעה הרועים, 'האושפיון', ובכל יום מהחג הם מתיחדים עם מידתו של אחד מהם, מאאע"ה עד דוד המלך.

אולם תנאי אחד יש לבנין רוחני זה: אמרה תורה כל שבעת צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. והננו נזכרים כי ימצאנו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן, ודוקא שם יסבבנהו יבוננהו. אילו ישבו בכבודו של עולם, איש תחת גפנו ותחת תאנתו – לא היו יכולים לזכות למה שזכו. גם אנחנו, אם רצוננו להבנות ברוחניות של הכלל ישראל, עלינו לצאת מדירת קבע בשביל הקמת הבנין, ולשבת בדירת עראי. אם רצוננו להבנות בעולמנו הפנימי, מוכרחים אנו להפרד מהעולם החיצוני שבו אנו חיים במשך השנה, לוותר על הנוחיות והמתרות של דירתנו שאנו כל כך שוקדים על היופי והפאר שלה, כי רוחניות פנימית אינה סובלת את השקידה על בנין עולמנו החיצוני (מתוך עלי שור ח"ב עמ' תמז-ח).
ע"ע בספר תום ודעת להר"י גינצבורג שליט"א עמ' שמט.

דף יב

רב חסדא אמר מהכא צאו הדר...' אף על פי שדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינו, הנביא מגלה על מה דיבר הכתוב בתורה (הערות במסכת סוכה).

מבואר שגם לרב חסדא עיקר הדין נלמד מ'באספך... והכתוב בנחמיה רק מגלה פירושו, פסולת גורן ולא גורן עצמו. ולפי זה מובן היטב שהראיה משם אינה ממעשה שהיה גרידא אלא ממה שחזר ושנה כמה פעמים 'עלי... – ללמדנו בא שאין לסכך בפרי.

[על דרכו של רש"י בכל מקום בש"ס לקרוא למקראות שבנחמיה 'ספר עזרא' – ע' במובא בסנהדרין צג. ולא נמצא (עפ"י בדיקת מחשב) בדברי הראשונים השם 'ספר נחמיה' אלא בפרוש רש"י לספר שמואל (א-ו, יח) ולא יוב (לה, כח)].

זרבי יוחנן אמר לך, הכא דקתני אין מסככיין בהן, לכתחלה הוא דאין מסככיין משום גזרת אוצר, הא דאורייתא שפיר דמי, התם דקתני אינה סוכה אפילו דיעבד מדאורייתא נמי אינה סוכה. רש"י מפרש טעם החילוק, מדוע בחבילות גזרו חכמים כשהניחן לשם סיכוך ואילו בחוטט בגדיש לא גזרו, כי שם שמנענע הסכך לשם סוכה והרי העלה בדעתו ותיקן, אין לגזור משום פעם אחרת שמא יחטוט בגדיש שהרי המעוות תיקן וכל שכן שלא יעוות, אבל כאן אם נתיר באופן שהניח לשם סיכוך, יבוא לישב בה גם כשהניח לייבוש.

והרז"ה והריטב"א פרשו משום שבחבילות מצוי הדבר לכך גזרו חכמים, מה שאין כן חטיטה בגדיש אינה מצויה, ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן.

[יש מי שאומר שחבילה שהניחה לייבוש ואחר כך נענעה לשם סכך – כשרה, וכמו בחוטט בגדיש שאנו מכשירים בנענוע (מובא בר"ן. וכן נקט בקרבן-נתנאל (אות ת), וע' גם בחדושי הגהות בטור תרכט). והב"ח נחלק על הר"ן מצד הסברא. ונראה שאמנם לסברת רש"י נכונים דברי הר"ן, אך לפי סברת הרז"ה והריטב"א יש סיוע לדעת הב"ח, כי אין להוכיח כלל מנענע בגדיש או פקפוק נסרים להתיר נענוע בחבילות, כי שמא כאן גזרו אף באופן זה משום דשכיח. וכבר נמצא מפורש כן ברמב"ן (במלחמות ה' דף ח בדפי הר"ף) שאין מועיל נענוע בחבילה].
ראה פירוש נוסף בסוגיא [עפ"י הרמב"ם] במרומי שדה להנצי"ב.

(ע"ב) 'מהו דתימא בית קבול העשוי למלאות לא שמייה קיבול קמשמע לן. על שיטות הראשונים להלכה, בדין בית קיבול העשוי למלאות – ע' בשאלות ותשובות לסיכום.

עוד בענין זה, ע' דבר אברהם ח"ג יג; אבי עזרי סוכה ה,ה; שבט הלוי ח"ו קלת; חדושי הגר"ח על הש"ס.